

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

ירושלים, י"ט באלול תשע"ו
21 בספטמבר 2016

מידע בנושא הגנה על ילדים בסביבה הדיגיטלית

לבקשת הוועדה לזכויות הילד, ולקראת השתתפותה של יושבת ראש הוועדה חה"כ יפעת שאשא ביטון בכנס מועצת אירופה, להלן מידע תמציתי בנושא הגנה על ילדים בסביבה הדיגיטלית בישראל. יצוין, כי נושא זה רחב מאוד וכולל היבטים רבים, אך לבקשת הוועדה, להלן יוצג המידע בקצרה: תחילה יוצג רקע בנושא ולאחריו יוצג מידע על הפעילות הממשלתית לטיפול בו.

תמצית

רשת האינטרנט היא בעיקרה תשתית וככזו – כלי, שאת התוכן שלו יוצקים בני האדם ולכן היא איננה "רעה" או "טובה". רשת האינטרנט נתונה להשפעות של החברה ולבחירות שלנו מה לעשות איתה ובאמצעותה. בהמשך לכך, האלימות היא תופעה חברתית עתיקת יומין והאינטרנט הוא ברוב המקרים לא זירה יחידה או בלעדית אלא זירה נוספת של הפעלת אלימות.

יחד עם זאת, ילדים ובני נוער חשופים באינטרנט לדפוסי אלימות וסיכון שונים בהם: פגיעה מקוונת - Cyber bullying או ביוש - Shaming; פגיעה מינית ופדופיליה – הפצת תמונות פורנוגרפיות של קטינים, שימוש במדיה חברתית ליצירת קשר עם קטינים ועוד. וכן חשיפה לתכנים מזיקים – דוגמת פורנוגרפיה, אלימות ועוד.

ההגנה על ילדים בשימוש באינטרנט ובמדיה דיגיטלית כוללת אתגרים רבים, הקשורים למאפיינים של המדיום ומשפיעים הן על מידת הפגיעות ומאפייניה, והן על היכולת לזהות ולטפל בה ולאכוף את ההגנה במרחב זה. האנונימיות, האפשרות להפצה המונית ומהירה, הנגישות הגבוהה לרשת האינטרנט והקושי בגילוי ודיווח על מקרי אלימות מקוונת, מזמנים קשיים חדשים לכלל הגורמים המטפלים בנושא.

הטיפול הממשלתי בישראל בנושא ההגנה על ילדים באינטרנט כולל גורמים רבים בהם: **משרד החינוך** – האמון על הקניית ידע, תכנים וערכים בנושא שימוש נכון באינטרנט והסכנות בגלישה ברשת; **המשרד לביטחון פנים**, המפעיל את תוכנית "עיר ללא אלימות" העוסקת גם בנושא זה, ויחידות לטיפול בעבירות מחשב, בהן גם עבירות שבהם עוסק מסמך זה. המשרד לביטחון פנים גם אמור על פי החלטת ממשלה מינואר 2016 גם להקים מערך למניעת אלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער ברשת (מאור) בשיתוף עם משרדי ממשלה נוספים; **משרד המשפטים** אמון על היבטי חקיקה רלבנטיים שונים והן על הקניית כלי אכיפה בטיפול בפשעי מחשב, בין השאר באמצעות יחידת הסייבר בפרקליטות המדינה שהוקמה בשנת 2015.

משרד החינוך עוסק בנושא האלימות המקוונת כחלק מנושא הגלישה הבטוחה ברשת ומטפל בנושא באמצעים שונים, ביניהם: הוצאת חוזרי מנכ"ל הקובעים הנחיות להתמודדות עם אירועי אלימות כולל אלימות ברשת, וכן נהלים בדבר תקשורת ראויה בקרב מורים, הורים ותלמידים באינטרנט; הכללתה של תוכנית התערבות "חיים ברשת" כחלק מתוכנית כישורי חיים שמטרתה חינוך

להתנהגות נכונה ושקולה תוך מוגנות ברשת; הפעלת שתי ועדות – משרדית ובין-משרדית לנושא הגלישה הבטוחה; הכשרת צוותי חינוך במסגרת הכשרות של שפ"י (השירות הפסיכולוגי-ייעוצי) וכן במסגרת תוכנית התקשוב; פעילויות נוספות בקרב תלמידים בשני מועדים קבועים – יום האינטרנט הלאומי ולקראת היציאה לחופשת הקיץ; וסדנאות להורים.

■ המשרד לביטחון פנים פועל בהיבטי האכיפה באמצעות משטרת ישראל ובתחומי המניעה וההסברה גם באמצעות תוכנית "עיר ללא אלימות" (הכוללת, בין היתר, הכשרת אנשי מקצוע לנושא, קיום ימי עיון להורים ולמתנדבים בקהילה) ובאמצעות אגף מצילה (הפועל בתחום מניעת הפשיעה במישור הקהילתי ובהיבטים של הסברה).

■ משטרת ישראל פועלת גם היא, לצד היבט האכיפה, בתחום המניעה וההסברה. ביחס לאכיפה, ציינה המשטרה כי ישנם קשיים ייחודיים בטיפול בעבירות מחשב, ביניהם: פערים בין סמכות שיפוט לסמכות אכיפה; העדר דיווח; היקפו העצום של המרחב הקיברנטי ובעיות המתרחשות לעתים בקבלת נתוני IP מספקיות האינטרנט.

■ בינואר 2016 נתקבלה החלטת ממשלה על **הקמת מערך למניעת אלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער ברשת (מערך מאו"ר)**. על פי ההחלטה יוקם במשרד לביטחון פנים, בשיתוף עם משרד החינוך, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, משרד המשפטים ומשרד התקשורת מערך משולב, משטרת ואזרחי שיפעל לשם מניעה ואכיפה של תופעות אלימות ופשיעה באינטרנט, בין השאר, ברשתות החברתיות, תוך התמקדות באלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער. על פי ההחלטה תוקם ועדת היגוי למניעת תופעות אלימות ופשיעה ברשת האינטרנט בראשות מנכ"ל המשרד לביטחון פנים ובהשתתפות מנכ"לי מספר רב של משרדים. הוועדה תתווה מדיניות לאומית להתמודדות עם פשיעה ואלימות מקוונת, תקבע סדרי עדיפויות לאומיים בנושא ותאשר את תפיסת ההפעלה, תוכניות העבודה והתקציב.

יצוין כי על פי ההחלטה עד תוך 120 יום ממועד ההחלטה אמור צוות ההקמה להגיש המלצות לשר לביטחון פנים באשר להפעלת המערך, כולל תקציבו. עם זאת, ממכתב ששלח לאחרונה השר לביטחון פנים אל יושבת ראש הוועדה לזכויות הילד של הכנסת, חברת הכנסת יפעת שאשא-ביטון עולה כי מערך מאו"ר טרם הוקם.

■ גופים שונים **במשרד המשפטים** פועלים בהיבטים הקשורים למרחב המקוון: הרשות למשפט, טכנולוגיה ומידע (רמו"ט) פועלת בתחומי ההגנה על הפרטיות, וההגנה על מאגרי מידע, ולכן עוסקת גם בהיבטים הקשורים להגנה על קטינים באינטרנט ואיסוף מידע אודותיהם במאגרי מידע שונים; מחלקת ייעוץ וחקיקה מעצם תפקידה עוסקת גם בהצעות חוק בעניינים אלה; וכאמור לעיל, בפרקליטות המדינה הוקמה בשנת 2015 יחידת הסייבר שחלק ניכר מתפקידיה קשורים לנושא מסמך זה. על פי מידע שמפורסם באתר משרד המשפטים, יחידת הסייבר עדיין נמצאת בהקמה ויש בה כיום עשרה עובדים: מנהל, שלושה פרקליטים, מתמחה, ארבעה סטודנטים ובת שירות.

בהקשר לפרסומים פוגעניים, ראוי להזכיר כי שרת המשפטים, חה"כ איילת שקד מינתה באוגוסט 2015 וועדה בראשות השופטת בדימוס, עדנה ארבל תחת הכותרת "הוועדה הציבורית לגיבוש אמצעים להגנה על הציבור ועל נושאי משרה בשירות הציבור מפני פעילות ופרסומים פוגעניים, כמו גם בריונות ברשת"¹.

¹ [מכתבה](#) של שרת המשפטים, חה"כ איילת שקד, לחברי הוועדה, מה-5 באוגוסט 2015.

1. רקע²

רשת האינטרנט היא כיום אמצעי תקשורת מרכזי. שיעור הגולשים, הגידול בזמן הגלישה, והמשאבים הפרטיים והציבוריים המופנים לייצור ולצריכה של תוכן ברשת – כולם אינדיקציה לדומיננטיות של הרשת כיום – המועצמת, בין היתר, בשל השימוש הגובר בטלפונים חכמים. לצד האפשרויות הרבות הגלומות ברשת, קיימות גם סכנות פוטנציאליות שונות להן חשוף הגולש באינטרנט, ובפרט ילדים ובני נוער, וניכר הצורך הגובר בחינוך, אכיפה ופיקוח על השימוש באינטרנט, ובהדרכה של ילדים, הורים ומורים על האפשרויות והסכנות ברשת.

רשת האינטרנט היא בעיקרה תשתית וככזו – כלי, שאת התוכן שלו יוצקים בני האדם ולכן היא איננה "רעה" או "טובה". רשת האינטרנט נתונה להשפעות של החברה ולבחירות שלנו מה לעשות איתה ובאמצעותה.³

אלימות היא תופעה חברתית עתיקה יומין והאינטרנט הוא ברוב המקרים לא זירה יחידה או בלעדית אלא זירה נוספת של הפעלת אלימות. מחקרים שונים מצביעים על כך שבני נוער שמועדים יותר לפגיעה נפגעים הן במרחב הפיזי והן בוירטואלי, ובני נוער פוגעים, עשויים לפגוע יותר בשתי ה"זירות" וקיים קשר בין משתנים רגשיים-חברתיים לבין קורבנות. עם זאת, המעבר בין המרחב הממשי למדיום האינטרנטי עשוי להשפיע על דפוסי התנהגות אלימה וליצור לעיתים הסלמה בהתנהגויות פוגעניות (בין השאר לאור הריחוק הפיזי; העדר סימנים לא מילוליים בתקשורת, ואנונימיות ברשת). בנוסף, מאפיינים מסוימים של אלימות מקוונת עשויים לגרום לה להיות בעלת השלכות חמורות ורחבות אף מפגיעה פיזית. בין המאפיינים הללו ניתן לציין: אנונימיות יחסית של הרשת; מיעוטם של מגווני פיקוח ובקרה חברתיים, היכולת להעביר מסר לרבים בזמן קצר מאוד, בקלות וללא ידיעת הנפגע, וקושי רב בהסרת התוכן הפוגעני.⁴

ילדים ובני נוער חשופים באינטרנט לדפוסי אלימות וסיכון שונים בהם: פגיעה מקוונת - Cyber bullying או ביוש - Shaming; פגיעה מינית ופדופיליה – הפצת תמונות פורנוגרפיות של קטינים, שימוש במדיה חברתית ליצירת קשר עם קטינים ועוד. וכן חשיפה לתכנים מזיקים – דוגמת פורנוגרפיה, אלימות ועוד.

למרות שחלק מהתנהגויות הסיכון יכולות להיעשות בצורה יחידנית – דהיינו רק על ידי הילד (לדוגמא, חשיפה או צריכה של תוכן פורנוגרפי); במקרים של פגיעה מקוונת דוגמת בריונות וביוש כמו גם במקרים של אלימות מינית או פדופיליה, מקובל להתייחס לשלוש קבוצות אוכלוסייה עיקריות: **הקורבן; התוקף; והעומדים מן הצד**. תהליכי חינוך, טיפול ואכיפה צריכים לעיתים קרובות להתייחס בצורה פרטנית לכל אחת מן האוכלוסיות האמורות.

² מרכז המחקר והמידע בכנסת, "אלימות מקוונת בקרב בני נוער", רועי גולדשמידט, 11 במאי 2014.

³ יש הגורסים כי היחס הציבורי לאינטרנט משקף "פאניקה מוסרית" מאמצעי תקשורת חדשים, כזו שאפיינה בעבר גם יחס לתופעות תרבותיות אחרות כמו הרדיו, הטלוויזיה, הקומיקס ועוד, אחרים גורסים כי הזירה החדשה יחסית של האינטרנט ובפרט רשתות חברתיות, ציטים ותוכנות מסרים מידיים מהווים כר חדש ופורה לתקשורת בין בגירים וקטינים שראשיתה שיחה תמימה כביכול ואחריתה ניצול ופגיעה מיניים.

⁴ עידית אבני, וד"ר אברום רותם, "פגיעה מקוונת – Cyberbullying", אוקטובר 2009, באתר מתקוונים לאתיקה, כניסה: 7 במאי, 2014.

2. אתגרים בהגנה על ילדים באינטרנט

ההגנה על ילדים בשימוש באינטרנט ובמדיה דיגיטלית כוללת אתגרים רבים, הקשורים למאפיינים של המדיום ומשפיעים הן על מידת הפגיעות ומאפייניה, והן על היכולת לזהות ולטפל בה ולאכוף את ההגנה במרחב זה.

כאמור לעיל, האנונימיות, האפשרות להפצה המונית ומהירה, הנגישות הגבוהה לרשת האינטרנט והקושי בגילוי ודיווח על מקרי אלימות מקוונת, מזמנים קשיים חדשים לכלל הגורמים המטפלים בנושא.⁵ בנוסף, יכולת האכיפה של רשויות המדינה באינטרנט מוגבלות יחסית בשל נסיבות טכנולוגיות ורגולטיביות שונות בהן:

- **הבינלאומיות של המרחב המקוון** מאפשרת למשל מצב של פרסום או פגיעה על ידי אזרח במדינה א' כלפי נפגע ממדינה ב' באמצעות פלטפורמה הפועלת או מאוחסנת במדינה ג'. כפועל יוצא, קיימים לעיתים לא מבוטלות קשיים הקשורים לסמכויות שיפוט ואכיפה וצורך בשיתופי פעולה בין מדינות ובין חברות בינלאומיות לנציגי הרשויות.⁶
- **הביזוריות של המרחב המקוון** מאפשרת להפיץ ולשכפל תוכן פוגעני בקלות ובמהירות. רשתות חברתיות ופלטפורמות שיתוף אחרות כמו בלוגים, פורומים וטכנולוגיות שיתוף תכנים באינטרנט ועל גבי טלפון נייד גוררים מצב בו אין מחשב מרכזי אחד בו מצוי התוכן הפוגעני, אלא מחשבי קצה רבים ולכן, קיים קושי באיתור, ובהסרה של תוכן פוגעני.⁷

מאפייני הרשת וקשיי הטיפול והאכיפה בה, עלולים גם לצמצם את החסמים החברתיים וההתנהגותיים בפני ביצוע עבירות או התנהגות בלתי הולמת בה, בין השאר בשל תפיסת סיכון נמוכה של מבצע העבירה. להלן יוצג מידע על פעילות משרדי הממשלה בנושא הטיפול במרחב המקוון ובפרט בהגנה על ילדים ובני נוער בו.

3. הטיפול הממשלתי בהגנה על ילדים באינטרנט

הטיפול בנושא ההגנה על ילדים באינטרנט כולל גורמים רבים בהם: **משרד החינוך** – האמון על הקניית ידע, תכנים וערכים בנושא שימוש נכון באינטרנט והסכנות בגלישה ברשת; **המשרד לביטחון פנים**, המפעיל את תוכנית "עיר ללא אלימות" העוסקת גם בנושא זה, ויחידות לטיפול בעבירות מחשב, בהן גם עבירות שבהם עוסק מסמך זה. המשרד לביטחון פנים גם אמור על פי החלטת ממשלה מינואר 2016 גם להקים מערך למניעת אלימות ופשעה נגד ילדים ובני נוער ברשת (מאו"ר) בשיתוף עם משרדי ממשלה נוספים; **משרד המשפטים** אמון על היבטי חקיקה רלבנטיים שונים והן על הקניית כלי אכיפה בטיפול בפשעי מחשב, בין השאר באמצעות יחידת הסייבר בפרקליטות המדינה שהוקמה בשנת 2015.

⁵ טלי היימן, דורית אולניק שמש וסיגל עדן, "אלימות ופגיעות ברשת האינטרנט: מאפיינים, דפוסים, גורמי סיכון וגורמים מגנים בקרב ילדים ובני נוער", דוח מחקר למשרד החינוך, ינואר 2014.

⁶ חיים ויסמונסקי, "התמודדות עם פרסומים פוגעניים במרחב המקוון כלפי עובדי ציבור", נקודת מפגש, גיליון מס' 11 הוצאת מכון חרוב, יוני 2016.

⁷ שם.

להלן יוצגו פעילויות עיקריות של משרדי הממשלה בנושא. הסקירה שלהלן מבוססת בעיקרה על מידע שנכלל במסמכים קודמים של מרכז המחקר והמידע של הכנסת, ובשלב זה לא נערכה פנייה עדכנית לגורמים הממשלתיים לקבלת מידע נוסף על פעילותם, אלא אם צוין אחרת.

3.1. משרד החינוך⁸

משרד החינוך עוסק בנושא האלימות המקוונת כחלק מנושא הגלישה הבטוחה ברשת ומטפל בנושא באמצעים שונים ותוך שאיפה להתאמה לקהלי היעד השונים. **חוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא "אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות עם אירועי אלימות וסיכון"**, משנת תשע"ה (2014/5), קובע הנחיות להתמודדות עם אירועי אלימות כולל אלימות ברשת. בין השאר מתייחס החוזר ל"פגיעה חמורה באמצעות האינטרנט" ל"חרם, הפצת שמועות באינטרנט ו/או במכשירים ניידים"; "שימוש בטלפון נייד לצילום"; שימוש לרעה בתצלומים של תלמידים או מורים שנעשו בשטח בית הספר" ועוד. החוזר מתייחס במפורש לפגיעה מקוונת תוך הבחנה ברמת הפגיעה, הגורמים שיש לערב בתהליך והפעולות שיש לנקוט בעקבות הפגיעה.⁹

חוזר נוסף בשם **"אתיקה ומוגנות ברשת"** משנת תשע"ב עוסק בנוהלי התקשורת הראויים בקרב מורים, תלמידים והורים באינטרנט. החוזר גם מציג את **תוכנית ההתערבות "חיים ברשת" כחלק מתכנית "כישורי חיים" שמטרתה חינוך להתנהגות נכונה ושקולה תוך מוגנות ברשת בכלל מוסדות החינוך.**

תוכנית "כישורי חיים" עוסקת בפיתוח רגשי, חברתי וערכי של התלמידים ומתמקדת בלמידת כישורים אישיים ובינאישיים: מודעות עצמית וניהול עצמי, שליטה עצמית, כישורי חברות, תקשורת בין אישית, אמפתיה, אסרטיביות, התמודדות עם מצבי לחץ ועוד. בנוסף, נועדה התוכנית להקנות ידע ולפתח כישורים ביחס לנושאים שונים בהם: מגדר, משפחה, מניעת שימוש לרעה בסמים, מניעת אלימות והצקה- מילולית, פיזית ומינית, צרכיה מושכלת של מדיה (כולל אינטרנט). על פי המידע על התוכנית באתר משרד החינוך, היא אמורה להיות מופעלת בכיתות אי-ט' כשעה שבועית במסגרת שעת מחנך והיועצת החינוכית של בית הספר תכשיר ותדריך את המורים לניהול שיח קבוצתי בתכנים האמורים.¹⁰

החוזר **"אתיקה ומוגנות ברשת"** מנחה את כלל מוסדות החינוך להקים צוות "חיים ברשת" שיורכב מרכז תקשוב, רכז חברתי, יועצת חינוכית ומורה מוביל, שתפקידו לחנך בנושא ולטפל באירועים חריגים ברשת. הצוות גם אמון על בניית תוכנית "חיים ברשת" שבמסגרתה יתקיימו 4 פעילויות בשנה: בתחילת השנה; בשבוע הלאומי לגלישה בטוחה; בסוף השנה ובמועד נוסף במהלך השנה.

משרד החינוך גם מפעיל שתי ועדות – משרדית ובין-משרדית לנושא הגלישה הבטוחה. הוועדה הפנים משרדית מובלת על ידי השירות הפסיכולוגי ייעוצי (שפ"י) והיא מאגדת נציגי אגפים שונים במשרד. הוועדה הבין-משרדית מובלת על ידי אגף תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע במשרד ופועלת למימוש

⁸ המידע להלן מבוסס על: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, **"אלימות מקוונת בקרב בני נוער"**, רועי גולדשמידט, 11 במאי 2014, למעט אם מצוין אחרת.

⁹ חוזר מנכ"ל משרד החינוך בנושא **"אקלים חינוכי מיטבי והתמודדות עם אירועי אלימות וסיכון"**, אפריל 2015, כניסה: 11 בפברואר 2015.

¹⁰ משרד החינוך, שפ"ינט, "כישורי חיים ולמידה" כניסה: 14 בפברואר 2016.

מדיניות המשרד ומקדמת שיתופי פעולה עם גורמים שונים בהם: משטרת ישראל, משרד המשפטים, המשרד לביטחון פנים, משרד הרווחה ועוד; גופים מסחריים כמו החברות: גוגל, מיקרוסופט, אינטל ועוד, וארגוני מגזר שלישי.¹¹

באשר להכשרת צוותי חינוך, משרד החינוך ציין בתשובה לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת במאי 2014 כי מדריכי השירות הפסיכולוגי ייעוצי (שפ"י) עברו הכשרה בנושא בשנים האחרונות, וכך גם יועצים חינוכיים שהחלו את עבודתם בשנים האחרונות. בנוסף, המשרד ציין כי כחלק מתוכנית התקשוב במערכת החינוך, שהחלה בשנת 2011, עברו כ- 40,000 מורים הכשרה בנושא גלישה בטוחה ברשת, וכך גם 2,728 רכזי תקשוב ומנהלים.

באשר להכשרה וסדנאות להורים ניתנו הרצאות בנושא "הורים מקוונים לרשת בטוחה"; נבנתה והופצה סדנא של כישורי חיים תחת הכותרת "הרשות והרשת נתונה"; ופותחו חומרי הסבר לרשת עבור הורים וילדים.

על פי תשובת משרד החינוך ממאי 2014, **העבודה עם תלמידי בתי הספר** מתבצעת לאורך כל שנת הלימודים כחלק משגרת עבודה, בדגש על שני מועדים: יום האינטרנט הלאומי והיציאה לחופשת הקיץ. בין השאר באמצעות בנייה והפצה של סדנאות כישורי חיים; פעילויות "יום האינטרנט הלאומי" ועוד.

פעילות נוספת שלה שותף מינהל מדע וטכנולוגיה במשרד החינוך הנה פרויקט "שומרי מסך" – פרויקט משותף לרשת אורט, Google ישראל, ג'וינט ישראל והמשרד. זהו פרויקט לקידום גלישה בטוחה הפונה לבני נוער והופך אותם לשגרירים של גלישה בטוחה בקהילה. בני הנוער עושים זאת בקמפינים אישיים ובפעילות חינוכית ומניעתית, בליווי צוות חינוכי מקצועי, במטרה להעלות את הנושא לסדר היום הבית ספרי והקהילתי. איגוד האינטרנט הישראלי תומך אף הוא בפרויקט ובתכניו.¹²

נתוני ראמ"ה על אלימות¹³

מעניין לציין כי מנתונים שפרסם משרד החינוך בפברואר 2016 עולה כי **ככלל לא חל שינוי משמעותי בהיקף האלימות המקוונת בשנים האחרונות**. כך לדוגמה, 10% מתלמידי כיתות ד'-ו' דיווחו על אלימות באמצעות תקשורת דיגיטלית בשנת תשס"ט, ובשנת תשע"ה דיווחו 9% על אלימות כזו; בכיתות ז'-ט' באותו המדד, עמד שיעור הדיווח בתשס"ט על 10% ובשנת תשע"ה על 11%; ובכיתות י'-י"א בתשס"ט דיווחו 8% ואילו בתשע"ה 10%.

מנתוני תשע"ה עולה כי:

- בקרב כלל התלמידים, דיווחו 9% מתלמידי כיתות ד'-ו' כי חוו בחודש האחרון אלימות באמצעות תקשורת דיגיטלית; בקרב תלמידי כיתות ז'-ט' היה שיעור המדווחים כי חוו אלימות

¹¹ מכון סאלד, "בני נוער ברשת-מסוכנות והזדמנות לטיפול: סקירת ספרות וראיונות עם אנשי מפתח", מוגש למוסד לביטוח לאומי, יוני 2016, עמ' 23.

¹² רשת אורט, אתר "אורטוב", כניסה: 22 בספטמבר 2016.

¹³ משרד החינוך, ראמ"ה "ניטור רב שנתי של רמת האלימות בבתי הספר על-פי דיווחי תלמידים ממצאים עיקריים לשנים: תשס"ט - תשע"ה", 8 בפברואר 2016.

באמצעות תקשורת דיגיטלית בחודש האחרון 11% ואילו בקרב תלמידי כיתות יי-י"א היה שיעור המדווחים כך 10%.

▪ 3% מתלמידי כיתות ד'-ו דיווחו על שימוש ברשתות חברתיות לשם פגיעה בתלמידים אחרים בחודש האחרון; לעומת 6% בשתי שכבות הגיל הבוגרות;

▪ באשר לפגיעה במורים באמצעות רשתות חברתיות בחודש האחרון; היו הדיווחים 2% בכיתות ד'-ו'; 4% בכיתות ז'-ט'; 5% בכיתות יי-י"א;

יצוין, כי למרות ירידה בהיקף הדיווח על אלימות ברוב המדדים, שכיחותן של צורת אלימות שאינן מקוונות גבוהה לרוב מזו של אלימות מקוונת. כך למשל כי לפי דיווחי התלמידים, ארבע תופעות האלימות המתרחשות בבתי הספר בשכיחות הגבוהה ביותר הן: אלימות מילולית (36%), אלימות חברתית (19%), אלימות מתונה (19%) ואלימות מינית (14%).

3.2. המשרד לביטחון פנים

המשרד לביטחון פנים פועל בהיבטי האכיפה באמצעות משטרת ישראל ובתחומי המניעה וההסברה גם באמצעות תוכנית "עיר ללא אלימות" ובאמצעות "אגף מצילה", כפי שיפורט להלן. למעט אם מצוין אחרת, המידע מבוסס על תשובת משטרת ישראל לפניית מרכז המחקר והמידע של הכנסת ממאי 2014.

למשטרת ישראל¹⁴

משטרת ישראל מטפלת בפשיעה המבוצעת במרחב הקיברנטי, על סוגיה השונים, בהתאם לעבירות פליליות שונות הקבועות בחוק. עיקר הטיפול בעבירות אלה נעשה באמצעות מערך הסייבר (ביחידה הארצית ובמחלקי הסייבר במחוזות). מערך הסייבר מטפל בעבירות אלימות והסתה במרחב הקיברנטי בהן: עבירות הסתה לאלימות/גזענות על רקע אידיאולוגי; איומים באמצעות הרשת.

על פי תשובת המשטרה לפנייה קודמת מטעם מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "תופעת האלימות באינטרנט רחבה יותר וכוללת תופעת שאינן "פליליות" כגון הצקות וחרמות על ילדים. בתופעות אלה המשטרה אינה מטפלת ישירות אלא משתפת פעולה עם גורמים נוספים בעיקר ממערכת החינוך על מנת להדריך את בני הנוער כיצד להתייחס לתופעה ולערב את המשטרה רק כאשר המעשים גולשים לתחום הפלילי. תופעות אלה של בריונות רשת – בשל טבען, מטופלות בעיקר על בסיס פניות המתקבלות מהציבור במחלקי הסייבר במחוזות (או בחוליית הסייבר במטה הארצי, המפנה את הטיפול למחוזות). רבות מהתלונות הנדונות מתייחסות ל"אתרי שנאה" הנפתחים על ידי קטינים כנגד חבריהם והן מטופלות בשני מישורים מקבילים: על ידי הסרתם של התכנים, ובנסיבות המצדיקות זאת, גם באמצעות פתיחה בחקירה פלילית. יש לציין כי משטרת ישראל יכולה לפעול רק כאשר האירוע מניח תשתית לחשד כי מדובר בעבירה פלילית.

על פי תשובת משטרת ישראל האמורה, בין הקשיים בטיפול בעבירות מחשב, בהן אלימות מקוונת, ניתן למנות:

¹⁴ עו"ד שלומית לנדס, סני"צ, ראש האגף לחקירות ולמודיעין, משטרת ישראל, דוא"ל, 11 במאי 2014.

- **פערים בין סמכות שיפוט לסמכות אכיפה**: קשיים בהשגת ראיות מגופים הפועלים מחוץ לישראל או שמחזיקים בשרתים ותשתיות מחשוב מחוץ לה;
- **העדר דיווח**: חוסר יכולת לפעול במקרים בהם אין דיווח;
- **היקף המרחב הקיברנטי**: בשל היקפו העצום של המידע ברשת, אין יכולת להיחשף לכלל המידע המצוי בה ובנוסף חלק מן המידע דורש הרשאות גישה ולא בהכרח נגיש לגורמי אכיפה;
- **בעיות בקבלת נתוני IP מספקיות האינטרנט**: בתקופה האחרונה ישנם מקרים בהם חברות התקשורת אינן מכבדות צווים שיפוטיים בתחום נתוני תקשורת, דבר המקשה על ביצוע אכיפה בתחום.

משטרת ישראל, בעיקר באמצעות מחלקת הנוער מבצעת גם פעילות מניעה והסברה על גלישה בטוחה באינטרנט והסבר על היבטי החוק בנושא. במהלך היום הלאומי לאינטרנט בטוח בשנת 2014 ניתנו על ידי מערך הנוער ומערך השיטור הקהילתי כ-340 הרצאות ובנוסף שוטרים ממערך הנוער והשיטור הקהילתי נטלו חלק ב-66 פאנלים בנושא שהתקיימו ברחבי הארץ.

פעילות במסגרת "עיר ללא אלימות"¹⁵

כחלק מפעילות תוכנית עיר ללא אלימות נערכות גם פעולות למיגור האלימות המקוונת, בהן: הכשרת אנשי מקצוע לנושא כולל מתן כלים להתערבות ראשונית; קיום ימי עיון להורים ומתנדבים בקהילה; פרסומים ושלטי חוצות ועוד. המשרד לביטחון פנים באמצעות תוכנית עיר ללא אלימות פועל כיום אל מול משרד החינוך להסדרת חלוקת תחומי האחריות בטיפול בנושאי אלימות, כולל אלימות ברשת.

כחלק מפעילות מרוכזת שנעשתה במסגרת **יום האינטרנט הבטוח** נערכו פעילויות שונות, בהן הדרכות, סדנאות, הקרנות סרטים ועוד. הפעילויות נעשו בשיתוף עם גורמים רבים נוספים, בהם: איגוד האינטרנט הישראלי, משרד החינוך, גורמי רשות מקומית, חברת מיקרוסופט ועוד.

פעילות במסגרת "אגף מצילה"¹⁶

אגף מצילה עוסק בין השאר במניעת פשיעה המתבצעת באמצעות רשת האינטרנט ובתוך כך מניעת פגיעה של גולשים ואחרים לצורך העניין פועל האגף הן בהיבטי הסברה וחינוך במטרה להגביר את המודעות, והן בהיבטי אכיפה. בין הפעילויות ניתן למנות: מתן הרצאות ברחבי הארץ, הפצת חומרי הסברה בנושא, פרסומים ממוקדים באתר מצילה ובפייסבוק של המשרד לביטחון פנים, הפקה והפצה של סרטים בנושא. אגף מצילה וצוות האינטרנט של המשרד לביטחון פנים יחד עם המינהל למדע ולטכנולוגיה במשרד החינוך הפיצו "אמנה לגלישה בטוחה ברשת".

¹⁵ גוני פרנקל, עוזר מנכ"ל, המשרד לביטחון פנים, דוא"ל, 11 במאי 2014.

¹⁶ שם.

הקמת מערך מאו"ר

בינואר 2016 נתקבלה החלטת ממשלה על **הקמת מערך למניעת אלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער ברשת (מערך מאו"ר)**.¹⁷

על פי ההחלטה יוקם במשרד לביטחון פנים, בשיתוף עם משרד החינוך, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, משרד המשפטים ומשרד התקשורת מערך משולב, משטרתי ואזרחי שיפעל לשם מניעה ואכיפה של תופעות אלימות ופשיעה באינטרנט, בין השאר, ברשתות החברתיות, תוך התמקדות באלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער.

על פי ההחלטה תוקם ועדת היגוי למניעת תופעות אלימות ופשיעה ברשת האינטרנט בראשות מנכ"ל המשרד לביטחון פנים ובהשתתפות מנכ"ל מספר רב של משרדים.¹⁸ הוועדה תתווה מדיניות לאומית להתמודדות עם פשיעה ואלימות מקוונת, תקבע סדרי עדיפויות לאומיים בנושא ותאשר את תפיסת ההפעלה, תוכניות העבודה והתקציב.

מטרות מערך מאו"ר על פי ההחלטה הן:

- א. אכיפת עבירות נגד קטינים ברשת האינטרנט.
- ב. צמצום תופעות של אלימות ופשיעה במרחב המקוון, בדגש על תופעות אלימות ופשיעה נגד ילדים ובני נוער ויצירת סביבה וירטואלית בטוחה.
- ג. הגברת המודעות לגלישה בטוחה בעזרת תכניות הסברה ומניעה.
- ד. יצירת "כתובת אחידה" למתן מענה לפניית הציבור בנושא, בדגש על מתן סיוע במקרים של עבירות ובריונות רשת נגד ילדים ובני נוער.
- ה. הגברת ההרתעה מביצוע עבירות רשת נגד ילדים ובני נוער.
- ו. הגברת הדיווח בנושא והעלאת אמון הציבור ותחושת הביטחון האישי.

לצורך מימוש מטרות אלה אמורים להיות מוקמים מנגנונים שונים בהם: מטה שתפקידו יהיו לנהל את הפעילות, לממש את המדיניות שתתווה ועדת ההיגוי ולגבש תוכנית עבודה; מוקד לאומי מקוון, קו חם ואתר אינטרנט הכולל כפתור דיווח – כל אלה כדי לספק סיוע מיידי ומידע זמין בנושאי אלימות ופשיעה מקוונת. על פי ההחלטה המוקד יופעל על ידי נציגי המשרדים שצוינו לעיל, ובשיתוף גורמים רלוונטיים נוספים לפי הצורך; יחידה משטרתית למאבק בפשיעה כנגד קטינים באינטרנט - על פי ההחלטה היחידה אמורה לפעול לאכיפה, צמצום, ניטור ומניעה של עבירות כנגד קטינים ברשת האינטרנט. בכללן: עבירות מין, פדופיליה, זנות קטינים, מכירת סמים, הימורים, בריונות ואלימות נגד ילדים ובני נוער ועוד, וזאת באמצעות חוקרי נוער מיומנים; מערך מניעה והסברה שיפעל להעלאת מודעות ודרכי מניעה.

¹⁷ החלטת ממשלה מס' 1006 מיום 17 בינואר 2016.

¹⁸ משרדי - החינוך, המשפטים, הרווחה, התקשורת, המדע, הבריאות, שוויון חברתי, הממונה על התקציבים באוצר, היועמ"ש, פרקליטות, מערך הסייבר הלאומי, רשות התקשוב, אגף חקירות במשטרה, מאו"ר.

על פי ההחלטה אמור להיות מוקם צוות הקמה שיכלול נציגים ממספר משרדים. הצוות אמור לפעול לשם גיבוש תפיסת ההפעלה. לאחר גיבוש תפיסת ההפעלה אמורים להיות מוקצים בשלב ראשון 4.5 מיליוני שקלים ו-14 תקני כוח אדם שיוקצו לגופים הרלוונטיים, בהמשך יסוכם בין המשרד לביטחון פנים ומשרד האוצר הקצאת המשאבים הדרושה למערך.

יצוין כי על פי ההחלטה עד תוך 120 יום ממועד ההחלטה אמור צוות ההקמה להגיש המלצות לשר לביטחון פנים באשר להפעלת המערך, כולל תקציבו. ממכתב של השר לביטחון פנים אל יושבת ראש הוועדה לזכויות הילד של הכנסת, חברת הכנסת יפעת שאשא-ביטון עולה כי מערך מאו"ר טרם הוקם.¹⁹

יצוין, כי למיטב ידיעתנו זוהי הפעם הראשונה שממשלת ישראל מציגה התייחסות אינטגרטיבית כוללת – הן מבחינה נושאית והן מבחינת גורמי הממשלה לנושא הפשיעה והאלימות באינטרנט.

3.3. משרד המשפטים

גופים שונים במשרד המשפטים פועלים בהיבטים הקשורים למרחב המקוון: **הרשות למשפט, טכנולוגיה ומידע (רמו"ט)** פועלת בתחומי ההגנה על הפרטיות, וההגנה על מאגרי מידע, ולכן עוסקת גם בהיבטים הקשורים להגנה על קטינים באינטרנט ואיסוף מידע אודותיהם במאגרי מידע שונים; **מחלקת ייעוץ וחקיקה** מעצם תפקידה עוסקת גם בהצעות חוק בעניינים אלה; וכאמור לעיל, בפרקליטות המדינה הוקמה בשנת 2015 יחידת הסייבר שחלק ניכר מתפקידיה קשורים לנושא מסמך זה.

יחידת הסייבר בפרקליטות המדינה הוקמה בעקבות עבודת מטה שנעשתה יחד עם מטה הסייבר הלאומי במשרד רוה"מ. עבודת היחידה עוסקת בשלושה תחומים עיקריים: ניהול תיקים פליליים בתחומי עבירות המחשב והמידע; ביצוע פעולות של אכיפה, מניעה וסיכול של פעולות אסורות במרחב סייבר; וגורם מטה בפרקליטות בתחומי הסייבר ואיסוף מידע אלקטרוני (סיגנט).²⁰

פעילות האכיפה במרחב הסייבר כוללת את מה שהיחידה מכנה "אכיפה אלטרנטיבית" לשם הסרת וסינון של תוכן פוגעני, נקיטת פעולות ל"הרחקתם" של משתמשים אינטרנט המבצעים פעילות אסורה ושימוש בכלים משפטיים לשם מניעת וסיכול של פשיעה בסייבר. כחלק מן הפעילות, מצויה היחידה בקשר גם עם גופים מקבילים בעולם, ספקיות שירותי אינטרנט שונות ועוד.²¹

במאמר העוסק בנושא פרסומים פוגעניים כלפי עובדי ציבור שכתב ראש יחידת הסייבר בפרקליטות הוא מציין כי לשיטתו אכיפה וולונטרית - הבאה לידי ביטוי למשל בפעולה מרוכזת של המדינה לריכוז בקשות להסרה של תוכן פוגעני או לצמצום נזקיו – היא כלי אפקטיבי למרות שהיא מושתתת על הסדרים וולונטריים ולא על כפייה חוקית אל מול ספקיות השירות. עוד מציין הכותב כי "בהיעדר חקיקה מפורשת שעוצבה באופן קונקרטי להסרה של תכנים פוגעניים מהאינטרנט, נדרשת המדינה לאתר סעיפי חוק שיאפשרו בדרך של פרשנות תכליתית, לחייב את ספקיות השירות להסיר תכנים או לצמצם את

¹⁹ השר לביטחון פנים, לנושאים אסטרטגיים ולהסברה, חה"כ גלעד ארדן, מכתב ליושבת ראש הוועדה לזכויות הילד, חה"כ יפעת שאשא-ביטון מיום ה-22 באוגוסט 2016.

²⁰ מידע על יחידת הסייבר בפרקליטות המדינה, [אתר משרד המשפטים](#).

²¹ שם.

הגישה אליהם".²² בהקשר לפרסומים פוגעניים, ראוי להזכיר כי שרת המשפטים, חה"כ איילת שקד מינתה באוגוסט 2015 וועדה בראשות השופטת בדימוס, עדנה ארבל תחת הכותרת "הוועדה הציבורית לגיבוש אמצעים להגנה על הציבור ועל נושאי משרה בשירות הציבור מפני פעילות ופרסומים פוגעניים, כמו גם בריונות ברשת".²³

על פי מידע שמפורסם באתר משרד המשפטים, יחידת הסייבר עדיין נמצאת בהקמה ויש בה כיום עשרה עובדים: מנהל, שלושה פרקליטים, מתמחה, ארבעה סטודנטים ובת שירות.

3.4. דוגמאות לדברי חקיקה

להלן כמה דוגמאות לחוקים או יוזמות חקיקה הרלבנטיות לנושא המסמך. יצוין כי המידע דלהלן איננו ממצה מישור זה ונועד לספק דוגמאות בלבד ליוזמות חקיקה בנושא.²⁴

על שולחנה של הממשלה מונח תזכיר "חוק הסרת תוכן המהווה עבירה מרשת האינטרנט, התשע"ו-2016". למרות שהתזכיר איננו ממוקד בהגנה על ילדים ובני נוער, במדיה ויהפוך לחוק הוא צפוי להשפיע גם על קבוצות אלה. על פי דברי ההסבר לתזכיר החוק עניינה הוא לספק כלי נוסף בהתמודדות רשויות התביעה עם פרסומים המהווים עבירה ושיש בהם סיכון לביטחון של אדם, לביטחון הציבור או לביטחון המדינה. כלי זה אמור לשמש כאמצעי נוסף לצד הכלי הפלילי ולא כחלופה לו. בשונה מהדין הפלילי המכוון נגד מפרסם התוכן ותוצאתו ענישת מפרסם שעבר עבירה, הכלי המוצע נועד לאפשר התמודדות עילה ומהירה, אך שקולה ומידתית, עם התוכן המזיק עצמו, על מנת להקטין את הסיכון הנשקף ממנו.

עוד מצוין בדברי ההסבר כי בשל החשש לפגיעה בזכות לחופש הביטוי הלגיטימי, מוצע לקבוע שני תנאים מצטברים שרק בהתקיימם יוסמך בית המשפט ליתן צו להסרת התוכן: התנאי הראשון - שפרסום התוכן מהווה מעשה שהוא עבירה פלילית; התנאי השני - שהמשך הפרסום מהווה סיכון ממשי לביטחונו של אדם, לביטחון הציבור או לביטחון המדינה. בדברי ההסבר מצוין כי הכוונה היא לפרסומים שהסיכון הנשקף מהם אינו סיכון עקיף ותאורטי.

בפברואר 2014 הונחה על שולחן הכנסת הצעת חוק ממשלתית "הצעת חוק הגבלת שימוש במקום לשם מניעת ביצוע עבירות (תיקון מס' 2) התשע"ד-2014". הצעת החוק ביקשה, בין השאר, להתייחס לאתרי אינטרנט המשמשים לשם ביצוע עבירות כאל "מקום" ולאפשר בשלב ראשון לקצין משטרה בכיר לחסום גישה לאתר אינטרנט למשך 30 יום ולאחר מכן להאריך צו כזה על ידי בית המשפט. הצעת החוק נועדה להתמודד עם פסיקה של בית המשפט העליון על פיה אין בסמכות המשטרה להורות לספק גישה לחסום גישה לאתר אינטרנט.²⁵ כחלק מהליך החקיקה הוחלט בנובמבר 2014 לפצל את הצעת החוק כך

²² חיים ויסמונסקי, "התמודדות עם פרסומים פוגעניים במרחב המקוון כלפי עובדי ציבור", נקודת מפגש, גיליון מס' 11 הוצאת מכון חרוב, יוני 2016.

²³ מכתבה של שרת המשפטים, חה"כ איילת שקד, לחברי הוועדה, מה-5 באוגוסט 2015.

²⁴ במהלך העשור וחצי האחרונים הוגשו לא מעט הצעות חוק בנושאים הקשורים לסינון תכנים, חשיפה של מעוול באינטרנט, חסימה של תוכן פורנוגרפי ועוד. ראו: מרכז המחקר והמידע של הכנסת, "מידע לקראת דיון בנושא "בריונות ברשת והשימוש באפליקציית 'סיקרטי'", 29 בספטמבר 2014.

²⁵ הצעת חוק הממשלה-839, ג' באדר א' התשע"ד, 3 בפברואר 2014.

שההתייחסות להגבלת גישה לאתרי אינטרנט תופרד מיתר הוראות הצעת החוק.²⁶ ב-20 ביוני 2016 נתקבל חוק הגבלת שימוש במקום לשם מניעת ביצוע עבירות (תיקון מס' 2) התשע"ו-2016. החוק שהתקבל אינו כוללת את הגבלת הגישה לאתרי אינטרנט. נושא זה עדיין מונח על שולחנה של ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת.

בהקשר לחקיקה הממוקדת בילדים ובני נוער יצוין כי בשנת 2011 נתקבל תיקון חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון מס' 49), התשע"א-2011, של חבר הכנסת אלכס מילר וקבוצת חברי הכנסת, (פ/456/18). לפי התיקון על ספקיות האינטרנט מוטלת חובת יידוע ומתן אפשרות לסינון תכנים חנימי. חשוב לציין כי משרד התקשורת מטיל עיצומים כספיים על חברות תקשורת שאינן עומדות בתנאי החוק.²⁷

בשנת 2014 נתקבל תיקון לחוק למניעת הטרדה מינית (תיקון מס' 10), התשע"ד-2014 (פ/987/19), של חברת הכנסת יפעת קריב וקבוצת חברי הכנסת. על-פי החוק, "פרסום תצלום, סרט או הקלטה של אדם, המתמקד במיניותו, בנסיבות שבהן הפרסום עלול להשפיל את האדם או לבזותו, ולא ניתנה הסכמתו לפרסום" יהיה בגדר הטרדה מינית ועונשו הוא עד חמש שנות מאסר. בדברי ההסבר להצעת החוק נכתב על הרקע להעלאת ההצעה כי "בשנים האחרונות, עם ההתפתחות הטכנולוגית, הולכת ומתפשטת תופעה של פרסום תצלומים, סרטים או הקלטות בעלי אופי מיני, שלא בהסכמת המצולמים".²⁸ תצלומים כאלה מבוצעים לעיתים קרובות באמצעות טלפונים ניידים ומופצים באמצעות רשתות חברתיות ושירותי רשת דומים.

יש לציין כי על שולחן הכנסת מונחות מספר הצעות חוק פרטיות שמטרתן נקיטת פעולות שונות לשם הסדרת הפעילות באינטרנט וצמצום פשיעה או פרקטיקות פוגעניות. בהן, הצעת חוק שעניינה לחייב סינון אתרים פוגעניים כברירת מחדל²⁹, הצעה לחייב בחוק סינון תכנים פוגעניים באינטרנט במוסדות חינוך.³⁰ ועוד.

עוד יצוין כי לצד הפעילות הממשלתית בתחומי ההגנה על ילדים באינטרנט פועלים ארגונים שונים וגופי מגזר שלישי בתחום. בהם, איגוד האינטרנט הישראלי המפעיל את המרכז לאינטרנט בטוח, אשנ"ב (אנשים למען שימוש נכון באינטרנט); המועצה לשלום הילד ועוד.

כתיבה: רועי גולדשמידט

אישור: יובל וורגן, ראש צוות.

²⁶ נספח מס' מ-839/א' להצעת חוק הגבלת שימוש במקום לשם מניעת ביצוע עבירות (תיקון מס' 2), התשע"ו-2016.

²⁷ תיקון מס' 49 לחוק התקשורת מחייב יידוע ומתן אפשרות לסינון תכנים חנימי. חשוב לציין כי משרד התקשורת מטיל עיצומים כספיים על חברות תקשורת שאינן עומדות בתנאי החוק. ביולי 2014 פורסם כי משרד התקשורת הטיל עיצומים כספיים בסכום כולל של כ-430,000 ש"ח על חברת "סלקום" ועל חברת "013 – נטוויז'ן בע"מ" משום שברוב המקרים שנבדקו הסכימו נציגי השירות – שלא כחוק – לספק רק תוכנות הגנה בתשלום. משרד התקשורת, הודעה לעיתונות, [משרד התקשורת הטיל עיצומים כספיים בסך כולל של כ-430 אלף ₪ על חברת 'סלקום' ועל חברת '013 נטוויז'ן בע"מ'](#), 14 ביולי 2014, תאריך כניסה: 22 בספטמבר 2014.

²⁸ דברי הסבר להצעת חוק למניעת הטרדה מינית (תיקון מס' 9) (פרסום תצלום, סרט או הקלטה המתמקד במיניותו של אדם), התשע"ג-2013, נוסח לקריאה ראשונה, הצעות חוק הכנסת – 516, 31 ביולי 2013.

²⁹ הצעת חוק התקשורת (בזק ושידורים) (תיקון - חובת סינון אתרים פוגעניים), התשע"ו-2016 (פ/2522/20).

³⁰ הצעת חוק סינון תכנים פוגעניים באינטרנט במוסדות החינוך, התשע"ה-2015 (פ/1642/20).

